

Сеньовська Н. Л.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Скуратко Т. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
і методик їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

**«ЯК ВІЙНА МІНЯЄ НАШУ МОВУ»: МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ
ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ (НА ОСНОВІ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНЬОГО
ВОЛОНТЕРСЬКОГО ПРОЄКТУ
«ПАТРІОТИЧНІ Й НЕБАЙДУЖІ»)**

Сьогодні, коли Україна бореться з рашистськими воєнними злочинцями за саме своє існування, надзвичайно важливо наполегливо утверджувати загальнонаціональні цінності (дієву любов до Батьківщини, мови, культури тощо). Коли йдеться про дітей, це необхідно робити через співпрацю закладів освіти, культури та громадських організацій. Загальні теоретичні та правові підходи до здійснення національно-патріотичного виховання викладені у відповідних документах (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [1]; Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України [3]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки» [6]). Також не бракує найновіших методичних посібників, присвячених цій проблемі («Живі письменники. Як говорити з дітьми про війну та мир» [2]; «Мова єдності: діалоги порозуміння» [4]; «Патріотичне виховання: перезавантаження» [7]). Однак, найкориснішими для практиків педагогічної й культурної сфер вважаємо описи живого досвіду, успішні кейси виховної діяльності національно-патріотичного спрямування. До таких, безумовно, належить проведення у закладах освіти та культури

м. Тернополя лекції-презентації «Як війна міняє нашу мову» (розроблена у 2023 році) освітнього волонтерського проекту «Патріотичні й небайдужі» [5] (діє від жовтня 2021 року).

Лекції-презентації команди «Патріотичні й небайдужі» традиційно розробляються відповідно до методичного підходу максимальної орієнтації на слухача. Ця форма роботи є своєрідною «візитівкою» освітнього волонтерського проекту. Гнучка система викладу та значна кількість відеоматеріалів і слайдів дають можливість максимально цікаво й результативно подавати інформацію. Розробки такого типу є неймовірно зручними в застосуванні, адже їх можна поєднувати в межах одного заходу з іншими видами діяльності.

Лекція-презентація «Як війна міняє нашу мову» (2023) стала ще одним інструментом деколонізації сучасного українського суспільства. Вона спрямована на усвідомлення юними громадянами нашої країни багатства та гнучкості української мови, її здатності реагувати на виклики сьогодення, на збагачення лексичного запасу дітей та молоді, вдосконалення їх так званого «мовного чуття», розуміння ними того, що саме мова є інструментом самоусвідомлення нації, адже через мовну політику, освіту, словесне мистецтво, різноманітні культурні практики нація здобуває суб'єктність. Особливістю саме цієї методичної розробки є відсутність стандартного чіткого плану. Використано прийом яскравого початку – перегляд відео (кліп ТНМК «Історія України за 5 хвилин») та його обговорення. Запитання можуть варіюватися, але вони так чи інакше торкаються кількох принципових моментів:

- 1) загальновідомі факти з історії української мови, які ілюструє відео;
- 2) ставлення українців до своєї мови сьогодні;
- 3) проблеми і перспективи поширення української мови в нашій державі.

Основна частина лекції-презентації зорієнтована на рівень підготовки, вік та зацікавленість слухачів. Значну кількість часу триває демонстрування комп'ютерної презентації з інформативним викладом. Зауважимо, що 30 слайдів містять текстові елементи:

1. Відомі вислови та заклики (С. Жадана – «Історія нині не просто переписується – вона переписується українською мовою»; «Мову забороняли понад 130 разів, бо вона має значення»; «Мова – ДНК нації»; «Суржик: боротися чи ні?»; «На передовій лінгвістичної війни»; «Ось вам маленька «р», щоб писати слово «росія» з іще меншої літери»; «Українська – мова героїв»; «Переходь на українську» тощо).

2. Приклади неологізмів (ukrained, рашизм, макронити, затридні, росія-мордор, орки, чорнобаїти, наволонтерити, ЗСУїст, свинособака, бавовна).

3. Нові фразеологізми (будуть горіти шини; як долар у росії; не будь москалем; услід за кораблем).

4. Графіки й діаграми («Як змінювалося ставлення українців до росіян за 2018–2022 рр.»; «Duolingo – плюс 200% запитів на вивчення української»).

5. Скоромовки (Клара для Карла вкрала байрактара; чорної ночі червона калина хилилась, хилилась під Хливнюка, та не схилилась, а розвеселилась).

6. Актуальні суспільні гасла й заклики («Разом нас багато, нас не подолати!»; «Єдина країна»; «Герої не вмирають!»; «Єднайтеся, українці, та не з москалями!»; «Переходь на українську!»; «Мова єднає»).

Прийом обрамлення теж використаний у цій методичній розробці, адже на завершення слухачам знову пропонується переглянути відео – поетичне. Командою «Патріотичні й небайдужі» підібрано кілька відеопоезій наших захисників-митців (Артема Полежаки, Павла Вишебаби), кожна з них розрахована на аудиторію певного віку.

Оскільки ефективна виховна робота передбачає рефлексію, лекцію-презентацію пропонується завершити емоційною бесідою (Чи сподобалася вам поезія? Чи знаєте ви звідки родом її автори – наші воїни? Чи звернули увагу на особливості їхньої української?).

Маємо зауважити, що лекція-презентація «Як війна міняє нашу мову» (2023) була неодноразово успішно апробована:

1) Тернопільський навчально-виховний комплекс «Школа-ліцей №6 імені Назарія Яремчука»; 6-ті і 7-мі класи (31.10.2023; https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0JUPWTSrUVAT19pu4YfbDpwpnknEKvvgxYb1nreUcKBTnAcbcGcKUuzs7s29GpY26l&id=100010412146781&pairv=0&eav=AfY6HNwRZh7pjUI_oalZlpqHoLpxFgi9MxFSkrpE4GvQ87CeRD8IXmu9vowUV5ws9Yc&_rdr);

2) Тернопільська спеціалізована школа 7 з поглибленим вивченням іноземної мови; 10-ті класи (16.11.2023; https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02LgW22MyGLvsD1quRqCfGMC1G6cMQUhhzGfiCf6iWrbSXSEFzkFvJAy9GxAsqcKNil&id=100054323660411&pairv=0&eav=AfYp-_XKSFL8YWfUBYRRvIxx40_44MxLtcNZKJYPobzz6p49fXsgpd0UhgbN2yULgU&_rdr);

3) Тернопільський кооперативний фаховий коледж, 1 курс (01.12.2023; <https://www.facebook.com/tcooptek/posts/pfbid0267tDLTKXCVD8NFekyH3zWak9oPVfzMjpjPZ88xJAwMrrJYBnyShLfwQ2Ak1X6jExl>);

4) Тернопільська загальноосвітня школа I-III ступенів № 14 імені Богдана Лепкого; 7-мі класи; (26.01.2024; https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02B67mGpHQaRygdKD4R5Fk1Zm2P4sLeQnyKhJKKkb2tU7DVxYrTNVYg5ZmWfTvTfBTl&id=100002189072085&paipv=0&eav=AfajFp-Ll2Q3FVvSzf9GJm7SEbxV3KRgfg6C9hs-nivvBtFxWUabKa37YH3TKgXIZ0aQ&_rdr);

5) Тернопільська спеціалізована школа № 3 з поглибленим вивченням іноземних мов; 6 клас; (12.03.2024; https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0MJx3CqxAoTRTPhvAC3eA7ousXvn8FY9SmDshb1ACDvxaam3ttiQcdaUPh7S8HsEvl&id=61555874657142);

6) кафедра української та іноземних мов, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (24.10.2024; https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1053699256550289&id=100057306735712&_rdr);

7) Тернопільська бібліотека-філія № 8 для дорослих; Тернопільський Ліцей № 21 – Спеціалізована мистецька школа імені Ігоря Герети; 8-мі класи (05.11.2024; https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=580567381309657&id=100080691997671&rdid=SrGcj68broUYoulv);

8) Тернопільська Центральна дитяча бібліотека; Тернопільський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I–III ступенів – економічний ліцей № 9 імені Іванни Блажкевич»; 6-В клас (6.11.2024; https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=122191174238195821&id=61555874657142&rdid=9248yFe3SmtGgbjZ);

9) Тернопільська загальноосвітня школа I–III ступенів № 28 (28.02.2024; https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=816940077132398&id=100064492400787&rdid=zIZga0GZhqmNw8G2).

Переконані, що сьогодні надважливо доносити до юних українців, що без належної мовної політики, шанобливого ставлення кожного громадянина України до державної мови, неможлива повна деколонізація. Саме таку мету поставили перед собою учасники освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» (м. Тернопіль). Апробація методичної розробки «Як війна міняє нашу мову» засвідчує розуміння підростаючим поколінням своєї великої відповідальності за збереження рідної мови – носія колективної пам'яті та духовного спадку України.

Література:

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 3788-IX від 6 червня 202 року. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

2. Живі письменники. Як говорити з дітьми про війну та мир: посібник для освітян і батьків. Київ, 2023. 150 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/ZHyvi-pysmennyky-_SAJT_compressed.pdf

3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (від 6 червня 2022 року). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

4. Мова єдності: діалоги порозуміння : методичний посібник / Наталія Райниш, Олександр Гусаров, Тарас Літковець, Любава Казмірчук, Євген Шишацький, Артем Осипян, Павло Зур'ян. Київ : Видавництво Руслана Халікова, 2025. 47 с.

5. Патріотичні й небайдужі. Офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61555874657142>

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки» від 3 серпня 2024 року). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text>

7. Сеньовська Н. Патріотичне виховання: перезавантаження : методичні рекомендації з патріотичного виховання учнів для здобувачів вищої педагогічної освіти, викладачів, учителів та вихователів. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. 66 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=254815

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-8574-47-5-13>

Ялова О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри ділової української та іноземних мов
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ПИТАННЯ ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Один із важливих аспектів творення державності в незалежній Україні є мовна політика, яка покликана втілювати кращі традиції боротьби свого народу за національні ідеали, відповідати вимогам трансформаційного періоду, чинити вплив на динаміку гуманітарного розвитку суспільства.